

Rijksbouwmeester Floris van Alkemade: “Evolutie is een ontwerpproces; als je je niet aanpast; val je af.”

ULI & Cobramuseum Provada ontbijtsessie 4 juni 2019

Inleiding

De jaarlijkse ontbijtbijeenkomst van ULI en het Cobramuseum vormt de informele start van de Provada vastgoedbeurs. Dit jaar wierpen drie sprekers een blik op de toekomst vanuit hun perspectief. Hoogleraar Judy Mesman, Universiteit Leiden analyseerde hoe kinderen spelen en naar de toekomst kijken aan de hand van de speciaal op kinderen ingericht tentoonstelling “Een ontembare kracht” die vorig jaar in het Cobramuseum plaats vond. Rijksbouwmeester Floris Alkemade deelde enkele observaties over de opgaven voor de kwaliteit van het Nederlandse landschap en architect Jan Nauta sprak vanuit zijn praktijk rondom seriële woningbouw en het bouwen van scholen.

‘later, als ik groot ben’

Mesman en haar team van promovendi hebben aan de hand van 400 kindertekeningen met als thema: “later, als ik groot ben” gekeken hoe kinderen de toekomst verbeelden, welke thema’s daarin een rol spelen en of nog opvallende verdelingen te maken zijn bij welke groepen kinderen welke onderwerpen aan bod kwamen. 80% van de kinderen tekent iets met natuur, meer dan 50% tekent iets met mensen. Pas daarna volgen zaken rondom technologie. Een laatste grote categorie betreft gebouwen (45%), waaronder enkele van de meest opvallende tekeningen met hybride gebouw-dieren en een *Waterworld* achtige drijvende wereld. Twee clusters doemden op: Meisjes tekenden meer natuur en menselijke relaties, Jongens meer gebouwen en technologie.

Het tweede onderzoek gingen over een door kunstenaars gemaakte speelinstallatie in de tentoonstelling. Die is in totaal 24 uur gefilmd om te kijken hoe de kinderen daarmee spelen. De onderzoeksgroep analyseerde in welke mate de kinderen bouwen, spelen; observeren; of samen spelen; de mate van aandacht en concentratie; grove of fijne motoriek en hoe ze met aanwezige beeldscherm omgingen. Opvallende observatie: Het scherm was totaal niet interessant voor de kinderen. Verdeeld naar clusters zijn de observaties de volgende: jongere kinderen spelen meer, observeren en vertonen een grovere motoriek, terwijl de oudere kinderen meer bouwen en een fijnere motoriek vertonen. Als er meer chaos is gaan ze meer naar het scherm kijken en meer toekijken. Een aantal van de bouwsels die gemaakt zijn, was zeer indrukwekkend. Mogelijke implicaties van het onderzoek voor de ruimtelijke sector is dat jeugd goed kan meedenken over de (toekomstige) gebouwde omgeving, mits daarvoor op de juiste wijze toe uitgenodigd. Andere landen gaan ons voor in de wijze waarop hun perspectief wordt betrokken.

Hoe zullen toekomstige generaties over ons oordelen?

Rijksbouwmeester Floris Alkemade presenteerde in 2018 het toekomstperspectief waar hij met het Atelier Rijksbouwmeester aan gewerkt heeft: Panorama Nederland- De stad van de Toekomst. Vanuit dat onderzoek presenteerde hij enkele observaties.

Hij opende met het benadrukken van het belang van cultuur in stad en land, gebouwde omgeving en definieerde dat in deze context vooral als de dialoog tussen generaties. Daarin ligt voor ons als eigentijdse stadsbewoners de opgave om ons te positioneren in de eigen stad. Dan doemt meteen de vraag op wat een stad is? Hij haalt als voorbeeld Brabantstad aan dat niet enkel de vier grote Brabantse steden betreft, maar juist ook het tussengebied, het weefsel is dat deze steden omvat.

Het gaat hem er om stil te staan bij onze perceptie: hoe lezen we de omgeving? Hij vergelijkt drie steden, Londen, Parijs en Randstad/Midden Nederland op precieze schaalniveau. Het rivierenlandschap van onze delta laat zijn sporen na, maakt het kaartbeeld duidelijk. Dat zorgt voor een inefficiënte OV, maar biedt tegelijkertijd een grote kwaliteit van het stedelijk en tussengelegen landelijk gebied.

Voorts ging hij in op de economische betekenis van verschillende landschappen en landsdelen. Economische data tonen aan dat het een misperceptie is dat het alleen in de randstad gebeurt.. Daarbij, combineer je de kaartbeelden over de landschappen die we het meest waarderen en die het sterkst krimpen, dan valt op dat deze in grote mate overlappen.

Daarnaast moeten we volgens de Rijksbouwmeester over toekomst denken. Kijkt hij met een blik vanuit toekomstige generaties naar het nu, dan denkt hij dat zij hard over ons zullen oordelen: 'Deze generatie wist wat er ging gebeuren en wat er moest gebeuren!' En voorlopig hebben we volstrekt onvoldoende gehandeld. Klimaatverandering en de afname van biodiversiteit ziet hij als de tweede grootste thema's. Alkemade: 'Evolutie is een ontwerpproces; als je je niet aanpast; val je af.' Dat vraagt om *transformative change*: op alle systemen een andere positie innemen, en vergt allereerst een culturele verandering. De (planetaire) klimaatopgaven overschrijden ver onze planningsinstrumenten. In deze ongeplande toekomst ontstaat dus nieuwe wildernis.

Tot slot ging hij specifiek in op de studie Panorama Nederland, waarbij hij een gedeeld verlangen als motor voor toekomstige ruimtelijke verandering in beeld wilde brengen. Dat Panorama toont een toekomstig Nederland dat heel herkenbaar is. Het team probeerde optimistisch te zijn gebaseerd op kennis en studie. Alkemade: 'Ons optimisme is voor velen ook een lastig verhaal.' Hij sloot af met twee waarschuwende, maar ook tot actie oproepende quotes van Simone de Beauvoir die opmerkte dat hoe we met ouderen omgaan, de aard van de maatschappij toont en William Butler Yeats: '*In dreams begins responsibility*'.

Hernieuwde collectieve ervaringen in schoolgebouwen en seriële woningbouw

Architect Jan Nauta werkt aan vier type opdrachten: uitzonderlijke woonhuizen; tentoonstellingen over architectuur; seriële woningbouw en scholen.

Afgelopen 3 jaar heeft hij gewerkt aan een school in Leeuwarden; deze school gelooft heilig in de Ipad en vroeg hem om het klassieke klaslokaal van 60m² terug te brengen naar 35m². Het kind zit immers nog maar één uur per dag in de klas. Wat bleek? Het ontbreekt aan collectiviteit en een gedeelde fysieke ervaring. Door een open proces te faciliteren, kom je tot andere vragen, is Nauta's ervaring uit Leeuwarden. Als voorbeeld noemt hij de wens een grote broodoven midden in de school te bouwen, om daarmee elke dag gezond in gezamenlijkheid eten te produceren en op deze wijze opnieuw een gevoel van collectiviteit te introduceren.

De discussie: sprekers in gesprek met elkaar en met de zaal o.l.v. Peter Haasbroek, bestuurslid ULI Netherlands

- Worden jongeren echt betrokken bij ruimtelijke beslissingsprocessen? . Antwoord: In ontwikkelingslanden wordt de jeugd eigenlijk veel meer betrokken, hier in Nederland lijkt het toch vaak token politics merkt de Rijksbouwmeester op. Mesman vult aan: 'kinderen zijn niet alleen de burgers van de toekomst; maar ook de burgers van nu. Dat wordt vaak genegeerd.'

- Hoe neem je generaties mee in gebiedsontwikkeling? Het verlangen naar de stad: Hoe laten we gezinnen in de stad wonen? Wat zou het ons opleveren als we de kinderen meenemen in de opgave voor de stad? Antwoord: Nauta merkt op dat uit de tekeningenverzameling, gepresenteerd door professor Mesman, andere thema's naar voren komen dan wat mogelijk verwacht wordt. Daar zouden ruimtelijke professionals meer mee kunnen doen en naar luisteren. Alkemade denkt dat een dergelijke aanpak een heel positief effect op het openbaar domein kan hebben. Daar verwacht hij een grote winst: 'De woonomgeving zijn we gaan veronachtzamen. Het is vaak zo onprettig buiten, dat mensen binnen blijven. Buiten de lijnen tekenen, hetgeen opvalt aan de kindertekeningen; dat wenst de Rijksbouwmeester de jonge architecten ook toe: 'Vraag de kinderen om mee te ontwerpen; dat is altijd breder dan wat voor hen bedacht is.'
- Iemand in de zaal deelt haar observaties naar vier jaar werken en ontwerpen circulariteit: 'We noemen het maar heel vrolijk botsproeven. Ik merk wel dat ik soms moe wordt van de mate waarin systemen niet flexibel zijn. Aannemers die zo strak in de planning zitten, dat zij geen enkele ruimte voelt om te kunnen experimenteren, flexibel zijn.' Een vurig pleidooi om het anders te doen: 'We moeten elkaar de ruimte gunnen om flexibel te kunnen denken, anders neem je suboptimale beslissingen.'
- Een Amstelveens raadslid, werkzaam in het vastgoed reageert: 'Vastgoed is een van de weinige sectoren die aanbod i.p.v. vraag gedreven zijn. Is een essentieel andere eigenschap dan veel andere sectoren. Dat betekent dat we meer aandacht moeten geven aan meningen en wensen. Die moeten we beter kanaliseren.'

Na de bijeenkomst, is er tijd voor een kop koffie en dat spoedt het grootste deel van het gezelschap zich naar de Provada die bijna van start gaat. Een geslaagde editie van het jaarlijkse ULI-Cobramuseum ontbijt ter gelegenheid van de Provada vastgoedbeurs.

Dank voor deze verslaglegging door Kai van Hasselt, mede oprichter & urban strategist Noha VOF, Noha.nu